
Transnacionalni izazovi američkoj politici

LIDIJA ČEHULIĆ*

Sažetak

Događaji od 11. rujna 2001. unijeli su novu dimenziju u američku vanjsku politiku. Uz konstantna pitanja američke globalne nazočnosti i široko korištenje svih instrumenata vanjskopolitičkog djelovanja, Amerika se suočila s konkretnim terorističkim udarom i novim potencijalnim transnacionalnim opasnostima. To je imalo svoje unutarnjopolitičke i vanjskopolitičke posljedice koje će imati dugoročnije značenje. Novi raspored političkih snaga na međunarodnoj sceni pokazuje i dalje američku vodeću ulogu, ali i postupno shvaćanje da u borbi protiv terorizma treba tražiti globalne saveznike.

Ključne riječi: 11. rujna 2001., terorizam, transnacionalna opasnost, globalno savezništvo

Utorak, 11. rujna 2001. godine američki narod pamtit će kao najkrvaviji dan u svojoj dosadašnjoj povijesti. Po broju neposrednih žrtava brutalnih terorističkih napada toga dana na New York i Washington D. C. (smatra se da ih je bilo više od pet tisuća) taj događaj svrstava se odmah iza tragične bitke za Antietam u građanskom ratu 1862. godine. Povjesničari ističu da je to bio prvi značajniji napad izvanjskog agresora na američko tlo nakon što su Britanci 1812. zapalili Bijelu kuću. Analitičari navode da mnoge zemlje koje su na crnoj listi prioriteta po učestalosti terorističkih napada, uključujući i Sjedinjene Države, Veliku Britaniju, Njemačku, gotovo da u povijesti nisu izgubile toliko građana u terorističkim napadima koliko Amerika 11. rujna. Mediji su isticali kako su žrtve rujanskih terorističkih napada na Ameriku dolazile iz gotovo devedeset zemalja širom svijeta. Kada je prvi šok, kako za Sjedinjene Države tako i za cjelokupnu međunarodnu zajednicu prošao, a rasplamsale se strasti i emocije malo stišale, znanstvenici su počeli kritički analizirati uzroke tog terorističkog čina, a oni smjelij i čak i

* Mr. sc. Lidija Čehulić asistent je na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu.

predviđati američki odgovor. Naime, dok je u međunarodnoj zajednici, iako uglavnom vidno potresenoj i iznenađenoj nenadanim napadima na najjaču svjetsku velesilu, ipak zamijećena i određena doza zadovoljstva uspješno izvedenim terorističkim akcijama, građani Sjedinjenih Američkih Država odlučno su zahtijevali od prvog čovjeka Amerike, predsjednika Busha, da pozove i povede američki narod i cijelo civilizirano čovječanstvo u odlučnu bitku protiv globalnog terorizma. Dio američkih autora isticao je da su napadi bili zamišljeni kao udar na Ameriku, ali su oni zapravo bili napadi na cjelokupno čovječanstvo i samu suvremenu civilizaciju.

Za sve koji se znanstveno bave međunarodnim odnosima dan 11. rujna 2001. godine svakako je dan koji će se uzimati kao prekretnica u razvoju cjelokupnih međunarodnih odnosa. Nekoliko je za to ključnih razloga:

1. prvi put u međunarodnim odnosima u mirnodopskom razdoblju izvanjski neprijatelj napao je teritorij Sjedinjenih Američkih Država;

2. Sjedinjene Američke Države napadnute su u posthladnoratovskoj fazi međunarodnih odnosa, u kojoj su borba za širenje demokracije, prihvaćanje tradicionalnih liberalnih vrijednosti i poštivanje univerzalnih ljudskih prava proklamirani kao dominantna načela i pravila ponašanja u globalnoj međunarodnoj zajednici;

3. u trenutku napada Sjedinjene Američke Države bile su jedina i najjača svjetska supersila, koja je po svim parametrima i objektivnim pokazateljima svoje političke, gospodarske, vojne, znanstveno-tehnološke i ine moći dominirala u globalnoj zajednici;

4. terorizam, iako kao fenomen u različitim oblicima kontinuirano prisutan u međunarodnim odnosima, nakon terorističkih napada na Sjedinjene Države, sasvim sigurno dobiva posebno mjesto ne samo pri teorijskom proučavanju znanosti o međunarodnim odnosima, već i u praktičnoj realizaciji pokušaja njegova sprječavanja u međunarodnoj zajednici;

5. upravo u toj interakciji teorijske razrade i praktičnog djelovanja u sprječavanju globalnog fenomena terorizma mogu se u budućnosti nazrijeti konture jedne nove, drugačije strukture međunarodne zajednice, a samim tim i novi tip međunarodnih odnosa.

6. novi svjetski poredak koji se počeo stvarati padom Berlinskoga zida dobio je u tom terorističkom napadu novi podstrek jer je velika Antiteroristička koalicija najavila mogućnost zajedničkog djelovanja skupine zemalja koje se suprotstavljaju teorizmu, ali koje istodobno mogu biti osnova novog svjetskog poretka.

Posthladnoratovska američka dominacija

Zamijenivši u Bijeloj kući Billa Clintona, 43. američki predsjednik, George Bush mlađi, naslijedio je solidno vanjskopolitičko naslijeđe. Članovi Clintonove administracije, u osam posthladnoratovskih godina, iskoristili su gotovo sve prednosti raspada bipolarnog modela međunarodnih odnosa. Raspadom Sovjetskog Saveza i raspuštanjem Varšavskog ugovora, na stratejskom planu Sjedinjene Države dobile su slobodu djelovanja kakvu gotovo nikada u svojoj dotadašnjoj povijesti nisu poznavale. Američka odlučnost u poduzimanju vojnih akcija na Haitimu, Somaliji, u Perzijskom zaljevu, NATO-va "out of area" akcija na Kosovu, dokazale su bivšem suparniku Rusiji, eventualnim novim rivalima s prostora Euroazije, ali i čitavoj međunarodnoj zajednici, da je Washington voljan, sposoban i spreman, ako treba i samostalno, braniti svoje proklamirane ciljeve i interese, čak i na prostorima koji nisu spadali u tradicionalnu američku stratejsku sferu utjecaja.¹

Sjedinjene Američke Države zadržale su dominaciju i na političkom planu. Najave i predviđanja dijela analitičara kako će novi svjetski poredak biti u najmanju ruku triangularan (SAD – Europa – Japan)², a možda i pentagonalan ili čak šestagonalan, pri čemu se SAD-u i Europi dodavao azijski trokut ili četvorokut (Japan, Kina, Rusija, Indija)³ nisu se u potpunosti ostvarile. Ideja o "paciifičkom 21. stoljeću",⁴ u kontekstu prosperiteta, dominacije i predvođenja globalnog svjetskog poretka, u prvom posthladnoratovskom desetljeću nije zaživjela. Sličnu sudbinu doživjela je i ideja uspostave snažne, ujedinjene Europe s vlastitom monetarnom, vanjskom i sigurnosnom politikom, koja se više ne bi oslanjala na tradicionalno čvrste i dobre transatlantske veze. U svojoj vanjskopolitičkoj strategiji Clinton je na kraju svog drugog mandata i uspio uspostaviti relativno dobre odnose s potencijalnim izazivačima američkoj supremaciji na svim stranama svijeta.⁵ No bilo je jasno da su oni ipak ili to tek moraju postati, samo regionalne političke sile u usporedbi sa svjetskim superliderom, Amerikom.

- 1 O unipolarnom vodstvu i mogućnostima stratejskog djelovanja Sjedinjenih Američkih Država u godinama nakon rušenja Berlinskog zida, između ostalog, vidjeti i u E. Kapstein (eds.), *Unipolar Politics: Realism and State Strategies after the Cold War*, New York, 1999.
- 2 Mileta, Vlatko, "Zašto Hrvatskoj nisu prihvatljivi jugoistočni regionalni pristupi", *Informator*, Zagreb, broj 15, 1997, str. 2-5.
- 3 Vukadinović, Radovan, "Challenges to the New World Order", *Croatian International Relations Review*, Vol. IV, No. 11-1998, str. 91-98, Vukadinović, R., "Relations Between the Big Powers: USA, Russia and China", *Croatian International Relations Review*, Vol. VI, NO. 20/21-2000, str. 125-126.
- 4 Mastanduno, M., "Models, Markets and Power: Political Economy and Asia-Pacific 1989-1999", *Review of International Studies*, Vol. 26, No. 4, str. 493-508.
- 5 Politiku Clintonove administracije za vrijeme njegova dva mandata u Bijeloj kući spram regija vidjeti u: Čehulić, Lidija, *Clinton i novi svjetski poredak*, Zagreb, Politička kultura, 2001, str. 83-155.

Svojim globalnim geoekonomskim pristupom,⁶ temeljenim na isprepletenoj mreži bilateralnih, regionalnih i multilateralnih ugovora, jačanjem postojećih i osnivanjem novih međunarodnih ekonomskih organizacija, te uspješno koristeći svoj utjecaj pri donošenju odluka u najznačajnijim financijskim institucijama, (MMF-u, grupi Svjetske banke, WTO-u) Washington je danas neosporni svjetski lider i na ekonomskom planu. Predsjednik Clinton pri kraju svog drugog mandata u Bijeloj kući postigao je čak i ono što niti jednom američkom predsjedniku od 1969. godine nije polazilo za rukom; riješio se proračunskog deficita, koji je desetljećima, uz sav američki primat, ipak predstavljao "crnu mrlju" američkoga gospodarstva. Prema istraživanju provedenom krajem 2000. godine, u razdoblju 1990–1999. godine od 80 vodećih svjetskih kompanija 65% bilo je u većinskom američkom vlasništvu ili je u njih bio investirana značajan američki kapital.

Usprkos promijenjenom međunarodnom ozračju i slabljenju tradicionalnih izvora vojne konfrontacije u posthladnoratovskom razdoblju, Sjedinjene Države zadržale su svoju jaku vojnu silu. Uza sve najavljivano i provedeno smanjenje klasične oružane sile, izdataka za obranu i naoružanje za vrijeme vladavine demokratskog predsjednika Billa Clintona, Sjedinjene su Države ipak ostale najjača globalna vojna sila. Clintonova administracija izdvojila je ukupno do 2000. godine oko 300 milijardi dolara za vojnu industriju, što je svega 14% manje od prosječne američke potrošnje za istu namjenu u vrijeme hladnog rata. Sjedinjene Države najznačajniji su industrijski proizvođač konvencionalnog naoružanja, 1998. godine više od 50% (oko 55 milijardi dolara) svjetske trgovine naoružanja otpadalo je na Washington. Amerika ulaže najviše od svih zemalja u kontinuirane programe istraživanja i razvoja (R&D) za potrebe vojne industrije u najširem smislu te riječi i oružanih snaga. Američki vojni planeri za Clintonova mandata često su javno naglašavali da Washington pokriva oko 40% svjetskih vojnih troškova.⁷ Na kritike koje su dolazile od američke javnosti, članova Kongresa, ali i dijela međunarodne zajednice, odgovaralo se kako održanje američkog vojnog primata odgovara i mora pratiti povećan stupanj odgovornosti i širenje američkih interesa u novom svjetskom poretku.

No treba realno ustvrditi da sva ta izdvajanja za vojnu silu predstavljaju svega 2,9% američkoga GDP-a, odnosno oko 16% ukupnog američkog proračuna.

Novi svjetski poredak, koji se počeo stvarati pod američkim vodstvom, nije bio lišen nestabilnosti i otvorenih sukoba. Izazovi svjetskom miru, stabilnosti i sigurnosti bili su mnogobrojni, a dolazili su iz najrazličitijih, u bipolarnom sustavu međunarodnih odnosa gotovo i zanemarenih izvora.

6 Isto, str. 72-77.

7 O vojnoj supremaciji SAD-a detaljnije vidjeti u L. Čehulić "Euroatlantsko tržište naoružanja i vojne opreme – realnost ili tek puka želja?", *Međunarodne studije – časopis za međunarodne odnose, vanjsku politiku i diplomaciju*, Zagreb, br. 4, 2001, str. 128-144.

Različiti oblici kriminalnih radnji, proliferacija oružja za masovno uništavanje, nove vrste terorizma, nepoštivanje prava nacionalnih, etničkih i vjerskih zajednica te općeprihvaćenih humanitarnih normi i pravila ponašanja, onečišćenje okoliša pojavili su se kao problemi koji neposredno narušavaju lokalnu i regionalnu sigurnost, ali se spektar njihova djelovanja, pa i moжебitne posljedice, sasvim sigurno odražavaju i na cjelokupni sustav nove sigurnosne arhitekture u izmijenjenoj međunarodnoj zajednici. Do 11. rujna 2001. godine Sjedinjene Države, unipolarno ili u suradnji sa svojim tradicionalnim ili novim saveznicima, više-manje uspješno odolijevale su tim novim sigurnosnim izazovima.

Zahvaljujući američkom statusu jedine supersile, činilo se da i novoizabrani američki predsjednik George Bush mlađi ne treba radikalno mijenjati već zacrtane pravce američke vanjskopolitičke akcije. No tragični rujanski događaji svakako predstavljaju početak promjena u američkoj politici. Zaokreti su već sada jasno vidljivi ne samo na vanjskopolitičkom planu, već i u funkcioniranju američkog društva u cjelini i novoj organizaciji i određivanju unutarnjopolitičkih prioriteta zemlje. To samo dokazuje da je svaka uspješna vanjskopolitička aktivnost kontinuirani nastavak i rezultat razrađenog scenarija i uspješne politike na unutarnjem planu.

Bushov poziv na akciju

U svojoj predizbornoj kampanji predsjednički kandidat George Bush mlađi nije puno prostora posvećivao vanjskoj politici. S obzirom na situaciju u svijetu i dominantan položaj Amerike, tada to nije bilo ni potrebno. Washington je raspolagao s dovoljno moći, sredstava i instrumenata da nadzire i usmjerava globalni razvoj. Od svoje inauguracije pa do danas predsjednik Bush osobno je svega dva puta radikalno intervenirao u američku vanjskopolitičku akciju. Ta oba predsjednikova "iskakanja" iz uhodane američke vanjskopolitičke strategije bila su, zapravo, predsjednički odgovor na inpute koji su došli izvana.

Prvi put, predsjednik Bush upotrijebio je sav svoj autoritet i dopuštene mu ovlasti kako bi obranio američku čast i primat nakon što su Kinezi iznad svog teritorija srušili američki špijunski zrakoplov, a posadu zadržali kao taoce.⁸ Nakon dugotrajnog diplomatskog pregovaranja, uz obostrane prijetnje, uvrede i ucjene, ipak je pronađeno kompromisno rješenje koje je zadovoljilo lidere i narode dviju velikih država. U javnim medijima, diplomatskim krugovima i znanstvenim radovima taj događaj nazivan je inci-

8 31. ožujka 2001. godine iznad kineskog teritorija iznenada su se sudarili američki i kineski vojni zrakoplovi. Kineski zrakoplov je uništen, a pilot je poginuo. Oštećeni američki špijunski zrakoplov sa specijalnom opremom za promatranje te 24 člana posade prisilno su spuštteni na kineski otok Hainan.

dentom. Njegovim razrješenjem ništa se drastično nije promijenilo u međunarodnoj zajednici.

Nasuprot tome, događaji od 11. rujna 2001. godine, kada je američki predsjednik Bush drugi put pozvao američki narod na odlučnu akciju, s pravom su nazivani tragedijom. Ne samo zbog tisuće žrtava brutalnih terorističkih napada već i zbog činjenica da su teroristi za svoje mete izabrali upravo najjače simbole američke ekonomske, političke i vojne moći: svjetski poznate nebodere Svjetskog trgovačkog centra i Pentagon. Sjedinjene Američke Države, o čijem osjećaju superiornosti, dominacije i sigurnosti te statusu moralnog pobjednika hladnog rata, uz mnogobrojne autore, pisala su i najeminentnija imena suvremenih međunarodnih odnosa (dr. Henry Kissinger, dr. Zbigniew Brzezinski, Samuel P. Huntington, dr. R. Vukadinović)⁹ iznenada su se suočile s poljuljanom ulogom hegemonu.

Dio autora smatra da je upravo predominantno, gotovo iritirajuće američko vodstvo u unipolarnom svijetu, sa sve naglašenijom crtom razdjelnicom između sve bogatijih i sve siromašnijih dijelova svijeta, zemalja i pojedina u globalnom poretku glavni uzrok terorističkih napada na Ameriku.¹⁰

Nerealno bi bilo očekivati da Administracija u Bijeloj kući nije svjesna prednosti i nedostataka koje američko vodstvo u dosadašnjem obliku donosi Washingtonu i ostalim dijelovima međunarodne zajednice. Iako je šokirani i ogorčeni američki narod tražio od svog lidera Busha da se s počiniteljima, planerima i idejnim krivcima za terorističke napade na Washington i New York obračuna odmah i radikalno, svoj drugi "iskorak" u vanjskopoličkoj američkoj akciji predsjednik Bush staloženo je i pažljivo pripremao. Očito je da su, predsjednik osobno, njegovi najbliži suradnici, kao i članovi njegove administracije, bili itekako svjesni činjenice da je terorizam u današnjim okvirima globalni fenomen, da su sredstva i materijali koje teroristi mogu koristiti sve raznovrsniji i dostupniji, da je broj potencijalnih terorista širom svijeta sve veći, te da znanstveno-tehnološki i informatički progres olakšava njihove terorističke aktivnosti.¹¹

U iščekivanju odlučne Bushove akcije dio autora optuživao je bivšu američku administraciju i predsjednika Clintona osobno da u svoja dva mandata nije poduzeo dovoljno mjera kako bi Ameriku obranio i osposobio za adekvatnu borbu protiv terorizma u posthladnoratovskom razdoblju.¹²

9 Kissinger, Henry, *Does America Need a Foreign Policy – toward a 21st Century*, New York, 2001, Brzezinski, Zbigniew, *The Grand Chessboard*, New York, 1997, Huntington, Samuel P., *The Clash of Civilisation and the Remaking of World Order*, New York, 1996, Vukadinović, R., *Međunarodni odnosi od hladnog rata do globalnog poretka*, Zagreb, 2001.

10 Samo dan nakon terorističkih napada, 12. rujna 2001. *Financial Times* objavio je članak u kojem se kaže da su "napadi rezultat iritirajućeg autoriteta SAD-a i nejednake distribucije resursa u međunarodnom sistemu". Britanske novine *The Guardian* 22. rujna 2001. pišu da se SAD u međunarodnoj zajednici ponaša "nepravedno i arogantno".

11 Laqueur, Walter, *The New Terrorism – Fanaticism and the Arms od Mass Destructions*, London, 1999.

12 Klein, Joe, *The Natural – The Misunderstood Presidency of Bill Clinton*, New York, str. 201-209.

U većini javnih nastupa članova Clintonove administracije terorizam je spominjan kao jedan od bitnih izazova stabilnosti i sigurnosti u novom svjetskom poretku, no uglavnom se povezivao s ostalim izazovima tzv. "soft-security", (kriminalom, drogom, proliferacijom oružja za masovno uništenje i sl.). Niti u jednom bitnom dokumentu koji se odnosi na nacionalnu sigurnost SAD-a terorizam sam za sebe nije postavljen na vrh prioriteta američkih nacionalnih interesa. A kada se željelo označiti države za koje se smatralo da su moguće izvorište terorističkih napada, ali i svih drugih novih posthladnoratovskih izazova sigurnosti, govorilo se o tzv. nepoćudnim državama ("rogue states").

Druga skupina autora, umjesto kritike bivše američke administracije i analize dokumenata američke nacionalne strategije i sigurnosti, savjetovala je predsjedniku Bushu kako su tragični događaji od 11. rujna dovoljan povod da se Washington jednostavno povuče s globalne scene i koncentrira svoju politiku na američki kontinent. No poznavateljima međunarodnih odnosa bilo je jasno da svojevrsni novi američki izolacionizam u doba kada se sve više govori o "dolarizaciji" međunarodne zajednice svakako niti je objektivno moguć, niti je u američkom dugoročnom interesu.

Upravo suprotno, u svojim prvim komentarima tragičnih terorističkih napada na Washington i New York, predsjednik Bush pozvao je američki narod da ostane jedinstven te poručio svjetskoj javnosti da će Sjedinjene Države, iako moralno, materijalno i ljudski ranjene, nastaviti predvoditi međunarodnu zajednicu. Na zajedničkoj sjednici Kongresa 20. rujna 2001. Bush je rekao da "američko vodstvo u vanjskoj politici nikada nije bilo važnije". Najavljene su samo promjene metoda i sredstava kojima Washington nastoji ostvariti svoje ciljeve. Naime, nakon dugotrajnih priprema unutar Bijele kuće i članova Kongresa, ali i savjetovanja s tradicionalnim američkim saveznicima, predsjednik Bush objavio je da su Sjedinjene Države u ratu. Taj prvi rat u 21. stoljeću, po riječima predsjednika, razlikuje se od svih ratova koje je SAD dotad vodio. To je rat na puno fronti, rat protiv terorista koji djeluju u više od 60 zemalja, rat koji SAD vodi u inozemstvu, ali i na domaćem tlu. Taj rat protiv terorizma, prema predsjednikovim riječima, okončat će se tek kada "pronađemo, zaustavimo i porazimo sve terorističke grupe globalnog doseg". Za što uspješniju realizaciju tako smiono postavljenih ciljeva, predložene su, i po hitnom postupku i usvojene, brojne promjene u američkoj unutarnjoj i vanjskoj politici.

Na *unutarnjopolitičkom planu* došlo je do radikanog prestrukturiranja američkih nacionalnih prioriteta.

Pozivajući se na borbu za slobodu i sigurnost američkog naroda, te borbu za civilizacijske vrijednosti, kao glavni prioritet cjelokupnog američkog unutarnjeg razvoja istaknuta je vojska. Jačanje vojske viđeno je kao "najvažnija misija u zaštiti američkih građana". Predsjednik Bush zatražio je od članova Kongresa da u proračunu za 2003. godinu odobre više od 48 milijardi dolara za nove obrambene sustave. To je najveći porast obrambe-

nih troškova u posljednjih dvadeset godina. Svoje traženje predsjednik je obrazložio riječima da "nema štednje kad se radi o obrani naše velike zemlje", stoga vojnici zaslužuju sva sredstva i oružja potrebna za ostvarenje konačne pobjede. Predviđena sredstva namijenjena su nabavci i ulaganjima u razvoj navođenog oružja, novog sustava raketne obrane, bespilotnih letjelica, visokosofisticirane opreme za vojnike na terenu te ostale potrebne moderne vojne tehnologije.

Američki ministar obrane Donald H. Rumsfeld najavio je i "najveću stratešku promjenu" u američkoj vojsci i obrani u posljednja četiri desetljeća. Prema novom planu, glavna zadaća vojske bit će obrana teritorija SA-D-a, i to od prijetnji iznutra. Nadgledat će je novo Sjeverno zapovjedništvo, koje bi trebalo početi funkcionirati 1. listopada 2002.¹³

Drugi prioritet je zaštita ljudi od budućih terorističkih napada, koju bi trebao osiguravati adekvatan, pojačan sustav unutarnje sigurnosti.

Neposredno nakon terorističkih napada američka vlada rasporedila je danonoćno na sve aerodrome oko 8 tisuća pripadnika Nacionalne garde, angažirala patrolne čamce i letjelice Obalne straže za nadzor luka, pojačala osiguranje u putničkim zrakoplovima. Bio je to prvi odgovor na nenadane napade. Odmah potom, odobrena su značajna sredstva za poboljšanje cjelokupnog sustava unutarnje sigurnosti u materijalnom i kadrovskom pogledu. Nakon specijalističke obuke za borbu protiv terorizma služba FBI planira zaposliti oko 300 novih agenata, a 30 tisuća ljudi zaposlit će se kao dodatno osiguranje na američkim aerodromima. Pokrenuti su veliki znanstveni programi sa ciljem efikasnije borbe protiv bioterorizma, gotovo sve javne službe dobile su sredstva za kupnju novih, modernih sigurnosnih uređaja i opreme. Policajci, vatrogasci, spasioci dodatno se educiraju. Sredstva se ne štede ni u, kako je američki mediji nazivaju, "najvećoj kazenoj istrazi" u američkoj povijesti, čiji cilj nije samo pronalaženje terorista i njihovih pomagača umiješanih u tragične rujanske napade, već "istrebljenje svih terorista na američkom tlu". U tu svrhu osnovan je i novi Ured za unutarnju sigurnost. Ured surađuje sa svim saveznim agencijama, državnim i lokalnim vladama te privatnim sektorom u izradi nacionalne strategije za jačanje unutarnje sigurnosti. Njegov direktor, Tom Ridge, odgovara izravno i jedino predsjedniku Bushu. Usvojen je i novi antiteroristički zakon koji ovlaštenim službenim osobama daje veća ovlaštenja u borbi protiv terorizma. Program "Nagrada za pravdu" predviđa nagradu i do 5 milijuna dolara za relevantne informacije koje će omogućiti hvatanje terorista ili spriječiti teroristički napad.

13 Prema novim planovima Sjeverno zapovjedništvo bit će odgovorno za obranu cjelokupnog domaćeg teritorija SAD-a, s Bijelom kućom koordinirat će putem Ureda za obranu domovine. Zapovjednik Sjevernog zapovjedništva primat će predsjednikove naredbe od ministra obrane putem zapovjednika Združenog stožera. Predviđeno je da se zapovjedna struktura Sjevernog zapovjedništva revidira svake dvije godine. Predsjednik Bush za prvog zapovjednika Sjevernog zapovjedništva namjerava imenovati generala ratnog zrakoplovstva Ralpa Eberharta, *Jutarnji list*, 18. travnja 2002.

Za Clintonove administracije dominantni unutarnjopolitički ciljevi, borba protiv recesije i učvršćenje ekonomske sigurnosti zemlje, spuštenu su na listi prioriteta tek na treće mjesto. Pružanje ekonomske pomoći i pronalaženje novog zaposlenja radnicima koji su 11. rujna 2001. ostali bez radnog mjesta primarni je cilj. Slijedi borba za vraćanje povjerenja u sigurnost američkog tržišta, kapitala i usluga, te očuvanje jakog dolara na svjetskim burzama.

Svakako da je to novo rangiranje unutarnjopolitičkih prioriteta američke politike relativno. I predsjednik Bush neprestano naglašava kako je terorizam sam po sebi višedimenzionalan, stoga je i spektar sredstava, metoda i planiranih akcija u borbi protiv njega najrazličitiji. No pojačan naglasak na naprijed navedene aspekte američkog društva sasvim sigurno će, na dužu stazu, ostaviti značajnog traga na cjelokupni američki razvoj, formiranje stajališta američkog javnog mnijenja i poimanja međunarodne uloge SAD-a.

Na vanjskopolitičkom planu novi američki prioriteti zapravo slijede zacrtane unutarnjopolitičke ciljeve.

Borba protiv međunarodnog terorizma, koji za planere američke vanjskopolitičke strategije predstavlja "podivljalu civilizaciju" glavni je prioritet. Kampanja protiv terorizma obuhvaća tri glavne faze, ili kako neki autori navode, vodi se na tri fronta.

Prva faza, čija je glavina sada već završena, obuhvaćala je pretežito vojne operacije u Afganistanu, s ciljem uništenja Al Qaedine mreže i uklanjanja talibanskog režima s vlasti.

Druga faza odnosi se na obnovu Afganistana, pružanje humanitarne, političke i ekonomske pomoći novoizabranim afganistanskim vlastima i napaćenom narodu. Washington ističe da je Amerika i prije akcije u Afganistanu bila najveći donator pomoći Afganistanu.

Treća faza zamišljena je kao globalna borba protiv terorizma u svim njegovim pojavnim oblicima širom međunarodne zajednice.

Odmah nakon rujanskih terorističkih napada Washington je isticao, a svijet uglavnom prihvatio da je za ostvarenje tih ciljeva, neophodna međunarodna koalicija koja će po broju sudionika i sredstvima kojima raspolaže nadmašiti sve dotad oformljene koalicije u međunarodnoj zajednici.

Poziv na globalnu, multilateralnu akciju protiv terorizma "općenito", prihvaćanje općeg političkog sporazuma i stvaranje globalne koalicije protiv terorizma upućen je i s plenarne sjednice Opće skupštine Ujedinjenih naroda 1-2. listopada 2001. godine.

Isticanje višedimenzionalnosti fenomena terorizma, poziv na združenu akciju tradicionalnih američkih saveznika, ali i traženje novih partnera, metoda i oblika povezanosti i suradnje na političkom, diplomatskom, obavještajnom, financijskom, pa i vojnom planu, postavilo je smjernice nove američke vanjskopolitičke strategije. Pritom se američko vodstvo u toj novotraženoj multilateralnoj akciji nikada nije dovodilo u pitanje.

Na zajedničkoj sjednici američkoga Kongresa ujesen prošle godine američki predsjednik Bush jasno je dao do znanja međunarodnoj javnosti da sve zemlje u svim regijama svijeta moraju odlučiti "jesu li uz SAD u borbi protiv globalnog terorizma ili su na strani terorista".

Može se reći da je time predsjednik Bush postavio temelje uspostave jedne nove strukture međunarodne zajednice. Svaku zemlju koja nastavi ugošćivati ili na bilo koji način podupirati teroriste SAD će smatrati neprijateljskom zemljom. Borba protiv državnog terorizma, vlada koje teroristima pomažu u nabavci oružja za masovno uništenje, istaknuti su kao vitalni američki nacionalni interes. Članovi Bushove Administracije često su isticali da Al Qaeda i simpatizeri imaju svoje ćelije u 60-ak zemalja širom svijeta, no tri zemlje: Irak, Iran i Sjeverna Koreja, izdvojene su kao "prijeteeće osovine zla" u kojima treba okončati državno pokroviteljstvo nad terorizmom.¹⁴ Te tri zemlje još su za Clintonove administracije viđene i osuđivane kao mogući izazivači svjetskog mira i sigurnosti. Državna tajnica Madelein Albright označila ih je kao "nepoćudne" poradi proliferacije nuklearnog i biološko-kemijskog naoružanja.¹⁵ No najjača i jedina globalna sila, SAD, tada još nije tražila od ostatka međunarodne zajednice da ih javno osudi niti poduzme konkretne mjere za slabljenje ili čak svrgavanje njihovih režima.

Drugi veliki pomak u određivanju američke vanjskopolitičke strategije nakon 11. rujna 2001. vezan je uz strukturu same Antiterorističke koalicije. Članovi Clintonove Administracije u složenom procesu traženja najoptimalnijih novih zemalja kandidata američkih posthladnoratovskih partnera ili saveznika uglavnom su se bavili pojedinom zemljom ili relativno malobrojnog skupinom zemalja određene regije. Pritom su u najvećem broju slučajeva američki ekonomski interesi, odnosno geoekonomija, bili dominantni u određivanju intenziteta povezanosti i oblika partnerstva s Washingtonom na regionalnom, odnosno globalnom planu.

Bushov poziv na osnivanje globalne, multilateralne, velike Antiterorističke koalicije otvorio je mogućnost velikom broju zemalja, koje svojim gospodarskim, financijskim, diplomatskim vojnim i drugim resursima ili samim geografskim položajem prije nisu bile zanimljive američkoj politici, da ipak uspostave neki vid suradnje sa svjetskom supersilom. Opredjeljujući se javno i odmah za Antiterorističku koaliciju, te nudeći suradnju Washingtonu na logističkom, obavještajnom, policijskom, diplomatskom, prometnom planu, upravo velik broj nerazvijenih i srednje razvijenih zemalja sa svih kontinenata, uključujući i Hrvatsku, uvidio je svoju šansu, ne samo za uspostavu boljih odnosa sa SAD-om već i da više participira u novom svjet-

14 Kissinger, H., "Nova teška faza borbe protiv terorizma: Irak Sadama Huseina", *Globus*, 215, siječanj 2002.

15 Albright, M., "The Testing of American Foreign Policy", *Foreign Affairs*, studeni-prosinac, 1998., str. 50-54.

skom poretku. Pozdravljajući multilateralnu suradnju u borbi protiv terorizma Washington je objavio kako je svjestan da, poradi različitih kapaciteta, lokacija, unutarnjopolitičkih problema i vanjskopolitičke orijentacije, ne mogu sve zemlje jednako pridonijeti koaliciji. Prvi put nakon pada Berlinskog zida Washington je uvidio da, usprkos svoj svojoj neospornoj dominaciji i nadmoći u međunarodnoj zajednici, adekvatna borba protiv terorizma nužno zahtijeva multilateralnu akciju.

U ostvarenje tog cilja priključile su se i brojne međunarodne organizacije. Neke od njih čak su i redefinirale svoju strukturu. Tako je skupina najrazvijenijih zemalja svijeta plus Rusija, Grupa G-8 osnovala tzv. protuterorističku podgrupu. Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda 28. rujna 2001. jednoglasno je usvojilo rezoluciju 1373 prema kojoj sve zemlje moraju uskratiti vojnu, financijsku ili svaku drugu pomoć, uključujući i boravak na svom teritoriju teroristima ili njihovim pomagačima. Razmjena informacija članica UN-a proširila se i na borbu protiv međunarodnog terorizma. Vijeće sigurnosti UN-a uspostavilo je mehanizme za kontinuiranu kontrolu provedbe novousvojene rezolucije. Predsjednik Bush osobno je 24. rujna 2001. potpisao izvršnu uredbu broj 13224 kojom su zamrznuti računi i imovina 27 terorista, terorističkih organizacija i financijera povezanih s Al Qaedaom. Blokirane su i transakcije američkih državljana i tvrtki s takvim osobama ili organizacijama, a liste osoba povezanih s terorističkim aktivnostima svakodnevno se nadopunjavaju. Slične uredbe usvojene su i u drugim zemljama ili značajnijim financijsko-monetarnim institucijama. Zatraženo je i službeno obilježavanje neke skupine kao inozemne terorističke organizacije (Foreign terrorist organization – FTO) što bi znatno ubrzalo i olakšalo zakonsku proceduru protiv njihovih članova.

Treći veliki pomak u američkoj vanjskopolitičkoj strategiji nakon 11. rujna 2001. odnosi se na organizaciju NATO i, povezano s tim, redefiniranje američko-ruskog odnosa.

Multilateralna suradnja članica i nečlanica NATO saveza zabilježena je i tijekom vojne akcije Trajna sloboda u Afganistanu. Četrdesetak zemalja Europe, Afrike, Azije, Bliskog istoka dopustilo je američkim zračnim snagama prelete ili prizemljenje na njihovu teritoriju. Francuska je angažirala gotovo četvrtinu mornaričkih snaga u operaciji Trajna sloboda, a tradicionalna američka saveznica Velika Britanija u posljednjih 20 godina nije poslala veće mornaričke snage niti u jednu operaciju. Washington je isticao da više od pedeset posto vojnika koji su nakon svrgavanja talibanskog režima osiguravali javni red i mir u Kabulu i pomagali prijelaznoj afganistanskoj vladi nisu bili američki vojnici. Američke i britanske snage za specijalne operacije borile su se u Afganistanu rame uz rame sa snagama iz Australije, Kanade, Norveške, Danske, Njemačke. Japanski razarači punili su gorivom koalijske brodove u Indijskom oceanu, afganistanske bolnice dobivale su potrebitu medicinsku opremu i sanitetski materijal za ranjenike iz Rusije, Jordana, Južne Koreje, Španjolske. Svrgavanje talibanskog režima svaka-

ko bi bilo znatno teže bez adekvatne pomoći zemalja iz neposrednog afganistanskog susjedstva: Pakistana, Kirgistana, Uzbekistana, Tadžikistana, Indije, Kine. Sjedinjene Države ponosno su isticale da zemlje Antiterorističke koalicije dijele s Washingtonom i dužnosti i rizike. S druge pak strane, Washington i članice NATO saveza istodobno su pomagali Filipinima, Gruziji, Somaliji i Jemenu da se obračunaju s ostatkom pristaša Al Qaede.

No vojna operacija u Afganistanu označila je radikalnu prekretnicu unutar NATO saveza.

Manje od 24 sata nakon terorističkih napada na SAD, sjevernoatlantski saveznici aktivirali su Članak 5. po kojem napad na jednu članicu treba smatrati napadom na sve članice Saveza. No samo su Sjedinjene Države imale adekvatnu opremu za slanje svojih vojnika na drugi kraj svijeta. Jaz između postojećih kapaciteta američkih europskih saveznika i Washingtona došao je na vidjelo i na području bivše Jugoslavije. Ali tada se radilo o takozvanim "opasnostima iz Članka 4. Saveza" koje se odnose samo na zaštitu zajedničkih interesa izvan NATO-vih granica. U slučaju Afganistana, prvi put u povijesti Sjevernoatlantske alijanse temeljem Članka 5. trebao je biti aktiviran NATO-ov sustav kolektivne obrane. Međutim, Washington je procijenio da je, poradi nekompatibilnosti savezničkih vojnih snaga, potrebitih tehničkih sredstava i opreme, jednostavnije i isplativije da američke snage same obave prvi vojni udar u Afganistanu. Kasnije su se u borbene akcije pridružile i britanske snage. Nekoliko europskih zemalja, među njima Njemačka i Francuska, poslalo je vojnike u sustav multinacionalne mirovne operacije. Europske savezničke specijalne snage sudjelovale su također i u operaciji Anakonda protiv zaostalih uporišta Al Qaede.

NATO-vi stratezi izvukli su iz afganistanske akcije dva bitna zaključka te se traži njihova hitna realizacija. Prvo, nedopustivo je da se nastavi vojno-tehnološki jaz između SAD-a i njegovih europskih saveznika. Pritom se napominje da će najavljeno i već usvojeno američko povećanje izdvajanja za vojni proračun u sljedećoj godini stvoriti dodatne probleme europskim saveznicima. Predsjednik Bush nekoliko je puta ponovio kako NATO i dalje ostaje glavni stup euroatlantskih odnosa. Europske vojske danas su veće i snažnije nego se to obično misli. Broje gotovo 2,4 milijuna aktivnih vojnika, a za vojsku izdvajaju oko 150 milijardi dolara. No budući da su još uvijek usmjerene prvenstveno na obranu vlastitih nacionalnih granica, teško prihvaćaju i planiraju uporabu svojih snaga na udaljenijim mjestima. A upravo s područja izvan euroatlantskog prostora dolaze i najveće opasnosti za stabilnost i sigurnost međunarodne zajednice. Ako se postojeći jaz u interoperabilnosti savezničkih snaga dodatno produbi, američke i europske snage neće moći zajedno djelovati, čak i ako europski čelnici na to budu politički spremni. Stoga se predlaže da se postojeća NATO-va "Inicijativa o vojnim kapacitetima" (Defence Capacity Initiative – DCI) zamijeni novom inicijativom usmjerenom na nabavku visokoprioritetne opreme s obje strane Atlantika. Predlaže se i uspostava potpuno umreženih "ofenzivnih snaga"

sastavljenih od oko 60 000 kopnenih vojnika, nekoliko borbenih aviona s navođenim oružjem i mornaričkih borbenih jedinica s krstarećim projektilima. Po sastavu i opremi takve snage bile bi vrlo slične snagama Europske unije za ostvarenje Petersberskih ciljeva. Napominje se da se SAD i njegovi europski saveznici ne moraju uvijek slagati oko specifičnih vojnih akcija, ali njihovi temeljni interesi i ciljevi toliko su kompatibilni da je zajedničko djelovanje u budućnosti nužna i normalna stvar. Unutar NATO-a, SAD i Velika Britanija ne trebaju i ne žele biti "loši policajci", dok ostale članice imaju ulogu "dobrih policajaca" jer zajedno s dojučerašnjim neprijateljima tragaju za miroljubivim rješenjima.

Drugo, novi izazovi sigurnosti danas, poput terorizma, oružja za masovno uništenje, AIDS-a, najrazličitijih oblika kriminala, predstavljaju opasne prijetnje čija su glavna izvorišta daleko od NATO-vih granica, ali ozbiljno ugrožavaju teritorij i stanovništvo Sjevernoatlantskog saveza. Stoga je podjela na opasnosti koje članicama NATO-a prijete iz Članka 4. i Članka 5. Saveza zastarjela. Iako se nove prijetnje javljaju izvan granica NATO-a, one su prijetnja fizičkoj opstojnosti njegovih članica, demokratskim vrijednostima na kojima Savez počiva, a ugrožavaju i same strateške interese Alijanse.

Na početku vojne akcije u Afganistanu smatralo se da je proces odabira najoptimalnijih kandidata za drugi krug proširenja Alijanse za neko vrijeme odgođen. No dogodilo se upravo suprotno. Čelnici Sjevernoatlantskog saveza smatraju da će primanje novih članica iz postsocijalističke Europe, neki spominju i sve tri baltičke zemlje, pridonijeti smirivanju iskazanih napetosti unutar euroatlantskih saveznika, unaprjeđenju zajedničkih ciljeva, jačanju demokracije i učvršćenju integracije centralne i istočne Europe. Očekuje se da će na NATO-vom summitu u Pragu biti obznanjen točan broj kandidata za članstvo. Odabir će svakako ovisiti o postignutom stupnju uspješnosti političkih, ekonomskih i vojnih reformi, te iskazanoj spremnosti da se prihvate NATO-vi standardi i vrijednosti.

Zemlja koja je svakako profitirala na međunarodnom planu u kampanji oko globalne borbe protiv terorizma je Rusija. Mnogi su promatrači terorističke napade na Ameriku nazvali prekretnicom u odnosima Rusije sa Zapadom. I prije 11. rujna 2001. ruski je predsjednik Putin pokazao da je spreman surađivati s Europom i Sjedinjenim Državama, no brze javne osude najviših ruskih čelnika terorističkih napada na New York i Washington te potom bez okolišanja ulazak Rusije u Antiterorističku koaliciju dramatično su utjecali na stajališta Zapada o Rusiji.¹⁶ Po riječima predsjednika Putina,

16 Savjetnica za nacionalnu sigurnost SAD-a, Condoleeza Rice, na godišnjem sastanku Američko-ruskog poslovnog vijeća, 4. listopada 2001. u Washingtonu izjavila je kako je teroristički napad na SAD dao "novi zamah američko-ruskim odnosima". Dodala je kako je ruski predsjednik Putin, odmah nakon tragičnih napada, u telefonskom pozivu predsjedniku Bushu poručio: "Razumijemo Vas, uz Vas smo, želimo Vam pomoći", *Washington Post*, 5. listopada 2001.

svoju stratešku odluku o priključenju Rusije Antiterorističkoj koaliciji donio je slijedom "logike zajedničkih interesa Rusije, Sjedinjenih Država i europskih zapadnih demokracija".¹⁷ Naime, Moskva je bila svjesna da, iz različitih razloga, sa Zapadom nije uspostavila obim suradnje predviđen zajedničkim NATO-ruskim aktom potpisanim 1997. godine. Upravo globalni fenomen terorizma poslužio je Rusiji da se svrsta na istu stranu s Washingtonom i ostalim članicama NATO-a te putem intenzivnije međusobne suradnje pokuša izboriti ravnopravniji položaj u međunarodnoj zajednici.

Nakon višemjesečne unutarnje rasprave i sukobljenih mišljenja NATO je ponudio Rusiji novi oblik suradnje; ruski bi predstavnik trebao sjediti zajedno s ostalim predstavnicima članica NATO-a, i to između portugalskog i španjolskog predstavnika. Tako će Rusija formalno imati mjesto u Sjevernoatlantskom vijeću, političkom tijelu NATO-a koje donosi odluke, Rusija neće imati ravnopravni status unutar Alijanse. Neće imati pravo veta na vojne i političke odluke, neće imati pravo odlučivanja kada je riječ o širenju NATO-a, na nju se ne odnose obveze Članka 5. Ugovora o Savezu, svaka odluka za koju se procijeni da neće dobiti privolu Rusije može na zahtjev bilo koje članice Saveza biti skinuta s dnevnog reda. Unatoč ograničenjima ruskog odlučivanja i djelovanja u svim bitnim pitanjima NATO saveza, ruska federacija ipak prvi put u povijesti Alijanse ima pravo i mogućnost na službeno izražavanje svog mišljenja. Čelnici NATO-a žele, zapravo, stvoriti novi forum u kojem će 19 NATO-vih članica i Rusija kao grupa od 20 partnera moći surađivati oko globalnih zajedničkih interesa; borbe protiv terorizma, širenja nuklearnog i drugog oružja za masovno uništenje, mirovnih operacija i slično. Taj novi oblik NATO-ruske suradnje trebao bi biti i formalno potvrđen i prihvaćen na summitu NATO-a u Rejkjaviku. Dio američke administracije, uključujući i ministra obrane Donalda Rumsfelda, protivi se zamisli o većem uključenju Rusije u NATO, odnosno uspostavi "grupe 20".¹⁸ Njihovu sumnjičavost nisu odagnali ni Putinova zamolba generalnom tajniku NATO-a Robertsonu da NATO pomogne Rusiji pri restrukturiranju njezinih oružanih snaga, ni odluka Rusije o smanjenju svog nuklearnog arsenala, kao niti najava proširenja ruske ekonomske suradnje sa članicama Saveza te prihvaćanje američkog predsjednika Busha za uzvratni posjet Moskvi i Sankt Petersburgu. Čelnici NATO-a govore da taj novi aranžman Rusije i NATO-a ne znači primanje Rusije "na mala vrata" u NATO, već taj odnos treba gledati kao na savez sa Savezom, tj. kao odnos

17 Zamjenik ruskog ministra vanjskih poslova Sergej Ordzhonikidze izjavio je na Općoj skupštini UN-a 1. listopada 2001. godine kako je Rusija spremna za "najtješnju međunarodnu suradnju među članovima međunarodne zajednice u borbi protiv pošasti 21. stoljeća – međunarodnog terorizma". Pritom prioritetna zadaća mora biti "uspostava globalnog sustava za suzbijanje novih prijetnji i izazova, širenja veza međunarodnog terorizma i transnacionalnog organiziranog kriminala, krijumčara droge, perača novca, krijumčara nuklearnog, biološkog i drugog opasnog materijala", Embassy of the USA – *Tjedni pregled*, broj 32 (349), 10. listopada 2001, Zagreb, str. 9.

18 *Vjesnik*, 7. ožujka 2002.

“dva neovisna moćna entiteta na područjima od uzajamnih interesa”. Rusija i NATO danas surađuju na cijelom nizu pitanja vezanih uz borbu protiv terorizma; konzultacijama i razmjeni informacija glede terorističkih prijetnji, uložiti vojske u borbi protiv terorizma, izradi planova za izvanredne civilne situacije. Osim toga, čelnici NATO-a računaju da se Rusija ovoga puta neće oštro suprotstavljati eventualnom ulasku baltičkih država u Alijansu.

S druge pak strane, predsjednik Putin naišao je na oštre kritike ruskih tvrdolinijaša kod kuće te mora uložiti još mnogo napora da opravda najnoviju suradnju svoje zemlje s NATO-om. Politički protivnici zamjerili su mu i što se složio s uspostavom američkih vojnih baza u Uzbekistanu za vrijeme vojne operacije u Afganistanu. Putin je svjestan neefikasnosti ruske vojske iskazane najbolje u sukobu u Čečeniji, ali i nesposobnosti i padu morala ruskih vojnika pri izvršenju redovitih zadaća poput čuvanja ruskih granica, sprječavanja ilegalnih migracija, šverca droge i sl.

Za potrebite reforme ruskih oružanih snaga Rusija sama nema ni dovoljno novca, ni sredstava, a svi dosadašnji pokušaji Rusije za uspostavom nove europske sigurnosne arhitekture bez NATO-a ili u kojoj NATO ne bi imao dominantnu ulogu, propali su.

Činjenica je da se odvija postupan proces preobrazbe odnosa NATO saveza i Rusije. U zajedničkoj izjavi na konferenciji o razoružanju održanoj u Ženevi u veljači 2002. godine ruski predsjednik Putin i američki predsjednik Bush izjavili su kako su SAD i Rusija prevladale naslijeđe hladnog rata te da niti jedna zemlja ne smatra onu drugu neprijateljem ili prijetnjom. Naglasili su da su se SAD i Rusija odlučile za “čvrstu međusobnu suradnju te suradnju s drugim zemljama i međunarodnim organizacijama uključujući i Ujedinjene narode u promociji sigurnosti, ekonomskog blagostanja te mirnog prosperiteta slobodnog svijeta”. Pa ipak njihovi suradnici kažu da se oko teških pitanja u američko-ruskim odnosima; poput rata u Čečeniji, ruske prodaje oružja Iranu ili američkog novog obrambenog raketnog štita, stajališta dvaju predsjednika još uvijek bitno razlikuju.

* * *

Sudjelovanje u velikoj svjetskoj kampanji protiv terorizma prilika je za preobrazbu međunarodne zajednice, međunarodnih odnosa te uspostavu i širenje raznih oblika međunarodne suradnje. Dio autora ističe da 11. rujna 2001. godine nije završen samo hladni rat već i posthladnoratovsko razdoblje.

Uz svoju ulogu unipolarnog svjetskog lidera koji se suočava s nizom naslijeđenih regionalnih aranžmana i kriza, američka politika od 11. rujna 2001. dobila je i novu dimenziju transnacionalnog djelovanja u borbi s terorizmom. To je istodobno i izazov i velika nova prilika za američku politiku. Kao transnacionalni izazov to omogućava snažno razvijanje svih oblika

globalnog političkog, diplomatskog i vojnog djelovanja, a s druge strane omogućava čvrsto angažiranje svih domaćih resursa i njihovo usmjeravanje u pravcu podrške američke vodeće uloge u svijetu.

Literatura

- Cox, Michael, "September 11th and U. S. Hegemony – Or Will the 21st Century Be American Too?", *International Studies Perspective* (2002), Vol. 3, No.1, str. 53-70.
- Čehulić, Lidija, *Clinton i novi svjetski poredak*, Politička kultura, Zagreb, 2001.
- Heurlin, Bertel, *Global, Regional and National Security*, Copenhagen, 2001.
- Kissinger, Henry, *Does America Need a Foreign Policy*, New York, 2001.
- Vershbow, Alexander, "Preobrazba odnosa NATO-a i Rusije", <http://usinfo.state.gov/journals/itps/0302/ijpe/ijpe0202.htm>.
- Vukadinović, Radovan, *Međunarodni odnosi od hladnog rata do globalnog svjetskog poretka*, Zagreb, 2001.

Summary

Events of 11 September 2001 brought a new dimension to the American foreign policy. Apart from constant issues of American presence on the global level and wide application of all the instruments in the field of foreign policy, America was faced with a terrorist attack and new potential transnational threats. The consequences of the attack will have longlasting impact on domestic and foreign policy making. New line-up of political forces on the international scene still points at the American leading role. However, there is growing comprehension on the need of having allies on the global level in the fight against terrorism.